

»Píndola formativa 23. Teoria de la ment (ToM) (Lara Beltrán López)

Què és?

La teoria de la ment (ToM, *Theory of Mind*) ens permet ser capaços de predir estats mentals nostres i d'altres (Premack & Woodruff, 1978), fet que ajuda a **anticipar i modificar comportaments propis i aliens**; és a dir, **poder inferir estats mentals** (emocions, pensaments, intencions, etc.) en els altres, i utilitzar aquesta informació per a interpretar i predir el comportament dels altres, així com regular i organitzar la pròpia conducta.

Etales d'adquisició

En el desenvolupament neurotípic, aquesta habilitat s'adquireix seguint la següent cronologia com a marc de referència:

- 14 mesos: atenció compartida.
- 10 – 18 mesos: joc simbòlic.
- 2 anys: comprén que els altres veuen o no veuen coses.
- 18 – 30 mesos: comprén estats mentals (pensar, sentir...).
- 3 – 4 anys: comprén perspectives visuals d'objectes.
- 3 anys: relaciona emocions amb situacions i comprén el principi *veure condueix a saber*.
- 4 anys: relaciona pensaments amb emocions, descobreix els enganys, comprén que les creences poden ser falses i passa la prova de *Sally i Ana*.
- 5 anys: interpreta emocions relacionades amb projeccions de futur.
- 6 – 7 anys: comprén estats mentals complexos o secundaris.
- 9 anys: conscient que es pot ferir els altres, coneix quins comentaris no són adequats al context i interpreta sentiments segons la mirada.

Per què cal entrenar la teoria de la ment?

El dèficit de ToM en l'alumnat amb TEA suggereix que els problemes en comunicació, socialització i imaginació provenen de la seua incapacitat per a representar i atribuir estats mentals (Frith, 1989; Leslie, 1987, 1988). Per tant, l'alteració en aquesta àrea incideix directament en el fet que la persona no puga **identificar-se amb els iguals, sentir que pertany a un grup, crear amistats, eixir**, etc. Té un gran impacte en totes les àrees del desenvolupament i pot comportar l'aparició de comorbiditats com ara: depressió, trastorns de conducta, ansietat, etc.

Aquestes dificultats poden concretar-se en:

- Dificultats per a establir interaccions socials positives amb els altres.
- Problemes per a crear i mantindre amistats
- Aparició de conductes i comportaments inadequats al context, en no anticipar la repercussió de les pròpies accions en els altres.
- Augment de l'ansietat, aïllament o conflictivitat en trobar-se en un món social que no arriba a comprendre del tot (malentesos, enutjos o reaccions inesperades fruit de la dificultat de comprensió social).
- Problemes d'integració escolar o laboral.

Passos previs

És important destacar que per a poder desenvolupar la ToM, primer és necessari adquirir una sèrie d'**habilitats facilitadores**, que es correlacionen amb el posterior desenvolupament de la **cognició social**. Aquestes habilitats són:

- Imitació.
- Atenció conjunta.
- Simbolització.

S'adquireixen, habitualment, en edats primerenques i faciliten l'aprenentatge de funcions cognitives superiors que intervenen en el desenvolupament del pensament social.

En el cas de les persones amb TEA, és habitual que apareguen dificultats en alguna d'aquestes àrees, cosa que provoca un risc d'alteracions futures en la comunicació i la ToM. Per aquest motiu, és necessari **conèixer el desenvolupament** de l'alumnat en aquestes tres àrees mitjançant mètodes d'avaluació, a més de conèixer el nivell de desenvolupament del llenguatge i el context sociocultural de l'alumnat per a fixar els objectius de la intervenció. Aquests objectius han de ser significatius i funcionals per a l'alumnat i les persones que formen part de les seues rutines en els diferents contextos.

TEA. Trastorn de l'Espectre de l'Autisme

Una **GUIA** per a
la **COMUNITAT EDUCATIVA**

Objectius

Els objectius plantejats s'establiran sobre la base del nivell de desenvolupament de l'alumnat i les necessitats presents. No obstant això, pel que fa a la ToM es treballaran perquè l'alumnat desenvolupi les següents **habilitats**:

- Afavorir la capacitat d'atenció conjunta.
- Afavorir el coneixement i l'associació de les emocions bàsiques i secundàries.
- Establir la percepció global.
- Facilitar la interpretació contextual de diferents situacions.
- Ajudar a l'anticipació de situacions.
- Afavorir l'atribució de sensacions físiques.
- Utilitzar la capacitat de simbolització.
- Aprofundir en el coneixement dels sentits.
- Prendre consciència de les diferents perspectives visuals.

Estratègies i recursos

Atenció conjunta

Habilitat bàsica i imprescindible que s'ha de treballar quan s'adverteix la presència de dificultats. Es treballa mitjançant el joc i a partir dels interessos de l'alumnat. Pot fer-se de forma espontània, incentivant-ne l'aparició mitjançant algunes accions com: assenyalar, amagar joguets, crear situacions en les quals ocorregui alguna cosa inesperada, etc.

Es treballa de forma més estructurada seguint els següents passos:

- L'alumnat s'interessa per l'objecte d'una altra persona.
- L'alumnat ens inclou en l'activitat.
- L'alumnat s'adona de les coses que estan fora de lloc i ho indica.
- L'alumnat mostra alguna cosa que ha vist, ha passat o ha fet.
- L'alumnat mostra interès envers les vivències d'una altra persona.

Per a obtenir informació més específica els recursos recomanats són:

- Blog El Sonido de la Hierba al Crecer.
- AutismConsulting. Àrees d'intervenció.
- Modelo Denver de atención primaria para niños pequeños con autismo.
- La atención compartida en el autismo.

Emocions bàsiques i secundàries

Treballarem amb l'alumnat l'associació de l'expressió facial amb l'emoció corresponent, per a posteriorment etiquetar i interpretar aquestes emocions en diferents contextos i situacions, i integrar-les en el pensament de l'alumnat per apoder atribuir estats mentals cada vegada més complexos a la conducta pròpia i aliena. Podem utilitzar fitxes i altres materials audiovisuals; és important destacar que si partim d'un material significatiu i d'interés per a l'alumnat, l'aprenentatge s'integrarà de forma més consistent.

Per a obtenir informació més específica, els recursos recomanats són:

- Proyecto Emociones. El Proyecto Emociones *Software*, és una aplicació que ajuda a la millora de l'empatia en l'alumnat amb TEA, desenvolupada per a dispositius Android i Windows.
- Autismo Navarra. Las emociones paso a paso.
- Aulaautista. Trabajando habilidades menalistas.
- El sonido de la hierba al crecer.
- *Juego, ¡Qué locura!*

Recursos generals

- AutisMIND: aplicació Android de suport per a ajudar pares i professionals a treballar les habilitats mentalistes en l'alumnat amb TEA.
- <http://autismind.com/>
- El sonido de la hierba al crecer: ToM paso a paso.
- Arasaac: Teoría de la Mente.
- En la Mente I. En la Mente II. Marc Monfort, Isabel Monfort.
- *Manual de la Teoría de la Mente para niños con autismo. Las personas percibimos, sentimos, pensamos o creemos distinto.* Anabel Cornago.